

شگفتی‌های وجودی دانش‌آموز

چالش‌های سؤال‌برانگیز معلم

کاربرد یافته‌های علم و هنر تدریس

در شماره قبل، نمونه‌هایی از ویژگی‌های طرح درس خوب را برشمردیم. در این شماره نیز نمونه‌هایی از شگفتی‌هایی را توضیح می‌دهیم که هر معلمی را به هنگام تهیه طرح درس و اجرای آن در کلاس، به تفکر، تأمل و چالش فکری و عملی وامی‌دارد. شگفتی‌های وجودی دانش‌آموزان واقعیت‌هایی هستند که معلمان هر روز در کلاس درس با آن‌ها مواجه‌اند. توجه کردن و نکردن معلم به این واقعیت‌های روان‌شناختی، صلاحیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای او را به چالش می‌کشند.^۱ واقعیت‌های روان‌شناختی، علاوه بر ایجاد چالش در تدریس، لزوم پیوند فرایند یاددهی و یادگیری را تبیین می‌کنند و کیفیت کار معلم و بازده یادگیری دانش‌آموزان را به‌طور مستقیم تحت تأثیر قرار می‌دهند. به کلامی دیگر، موفقیت واقعی معلم و دانش‌آموزان در تحقق اهداف و انتظارات آموزشی، به این بستگی دارد که او چگونه با استفاده از علم یادگیری، هنر و تجربه‌های تدریس، به هر یک از این شگفتی‌ها پاسخ دهد.

شگفتی‌های وجودی دانش‌آموز

۱. اولین شگفتی. دانسته‌های دانش‌آموز پیش از ورود به مدرسه. دانش‌آموزان پیش از ورود به هر پایه تحصیلی، چیزهایی را می‌دانند. آن‌ها اندوخته‌های زیادی از دانش، مهارت و مفاهیم را که قبلاً یاد گرفته‌اند، در ذهن دارند.
- **اولین چالش معلم.** من درباره این اندوخته‌ها چه می‌دانم؟ چگونه می‌توانم به آن‌ها دسترسی پیدا کنم و چگونه می‌توانم از آن‌ها در امر آموزش و تربیت کودکان بهره‌مند شوم؟
۲. دومین شگفتی. اشتیاق دانش‌آموزان به یادگیری. سؤال کردن، کشف کردن، دانستن، کنجکاوی و فهمیدن طبیعت ذاتی دانش‌آموز است. منفعل بودن و بی‌علاقه بودن خلاف این طبیعت است.
- **دومین چالش معلم.** چگونه از اشتیاق ذاتی دانش‌آموز در یادگیری‌های او استفاده کنم؟ در چه جهتی آن را هدایت و بسط‌سازی کنم؟ با دانش‌آموز کم‌علاقه چگونه باید برخورد کنم؟

۳. سومین شگفتی. **فرایند مستمر و بی پایان یادگیری.** دانش آموز در هر ساعتی از روز، هر کاری که می کند، هر کجا و پیش هر کسی که باشد، به نوعی در حال یادگیری است.

- **سومین چالش معلم.** آیا چیزی را که دانش آموز یاد می گیرد، در حال حاضر و در آینده به نفع اوست؟ آیا من شرایط و موقعیت یادگیری ساختاری (سازه‌ای) را برای او فراهم می‌کنم؟

۴. چهارمین شگفتی. **توانایی‌های گوناگون، خصوصیت‌های فردی، نیازها و دلبستگی‌های دانش آموز**

توانایی‌ها و خصوصیت‌های فردی دانش آموزان متفاوت است. دانش آموزان نیازها و علاقه‌های آن‌ها نیز همسان نیستند.

- **چهارمین چالش معلم.** آیا من باید درباره توانایی‌ها، خصوصیت‌ها، نیازها و علاقه‌های هر یک از دانش آموزان اطلاعات بیشتری به دست آورم؟ چگونه می‌توانم این کار را انجام دهم؟ آیا من باید واقعیت تفاوت‌های فردی دانش آموزان را بپذیرم یا در مقابل آن موضع بگیرم؟
- ۵. پنجمین شگفتی. **پیوستگی یادگیری.** دانش آموزان غالباً موضوع‌های درسی، منش‌های فردی، عادات و رویه‌های کاری، رویکردها و حق‌شناسی‌ها را هم‌زمان یاد می‌گیرند.

- **پنجمین چالش معلم.** آیا من به هدف خاصی بیشتر بها می‌دهم و سایر هدف‌ها را کم‌اهمیت و حاشیه‌ای می‌دانم؟ آیا من یادگیری هدف‌های حاشیه‌ای را ضروری نمی‌دانم؟
- ۶. ششمین شگفتی. **ایمان، ارج‌گذاری، صداقت و بردباری دانش آموزان.**

دانش آموزان ذاتاً مهربانی و صداقت را دوست دارند و چنانچه رفتار معلم با آن‌ها بر این پایه باشد، در صورت تغییر اتفاقی رفتار معلم، باز هم دانش آموزان رفتاری توأم با احترام و ادب خواهند داشت.

- **ششمین چالش معلم.** آیا من همه دانش آموزانم را به یک چشم نگاه می‌کنم؟ آیا میزان صداقت من به خود دانش آموز و خوشبختی او در آینده به یک اندازه است؟ آیا رفتار من با دانش آموزان بر پایه احترام و تفاهم متقابل است؟

۷. هفتمین شگفتی. **توانایی مربیگری دانش آموزان.** دانش آموزان از یکدیگر می‌آموزند. به عبارت دیگر هر دانش آموز توانایی مربیگری دارد. حتی معلم هم می‌تواند خیلی چیزها را از آن‌ها بیاموزد.

- **هفتمین چالش معلم.** آیا من برای یادگیری از دانش آموزان فرصت‌هایی ایجاد می‌کنم و از فرصت‌هایم به درستی بهره می‌برم؟ آیا من با علاقه و اشتیاق به درس‌هایی که آن‌ها می‌دهند گوش فرا می‌دهم؟

معلم عزیز، فرهیختگان تعلیم و تربیت همیشه می‌آموزند؛ یعنی هم یاد می‌دهند و هم یاد می‌گیرند. یاد می‌گیرند که خود را مفید و اثرگذار بسازند و یاد می‌دهند تا نسلی کارآمد و سربلند بسازند. در هر دو حالت، ساختن و خودسازی مسئولیت خطیر و مقدس حرفه معلمی است. امیدواریم مطالعه این مقاله در خودسازی شما مؤثر بوده باشد، چرا که نخستین و مهم‌ترین گام در خودسازی، ایجاد چالش فکری است که خود مستلزم طرح سؤال و کوشش برای رسیدن به یقین است.

سخن آخر اینکه هر معلم، با توجه به آنچه گفته شد، با تلفیق علم و هنر تدریس، در واقع به نوعی فناوری تدریس را به کار می‌گیرد.

* پی‌نوشت.....
1. Esther swenson
(1953), The
Teacher's
Letter.